

Барановська Олена Володимирівна,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

**СУЧАСНИЙ ПІДРУЧНИК ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ:
РОЗВИВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ**

Проаналізувавши чинні освітні документи, педагогічну, психологічну та методичну літературу, можна виокремити основні проблеми, які є важливими для реформування старшої ланки закладів загальної середньої освіти: проблеми гуманізації, гуманітаризації, інтеграції, прогнозування, профілізації, фундаменталізації, змісту і технологій загальної середньої освіти. У цих напрямках працюють українські науковці-дидакти, методисти-предметники та багато інших.

Розвивальний потенціал сучасних підручників гуманітарного профілю базується на сучасній методологічній базі, яка включає в себе

обґрунтування сучасних тенденцій, принципів, комплексу педагогічних технологій та особливостей їх впровадження в навчальний процес закладів середньої освіти. Під час роботи над окресленою проблемою нами було виокремлено та обґрунтовано ключові тенденції реалізації педагогічних технологій профільного навчання за гуманітарним (філологічним) спрямуванням.

1. *Першою ключовою тенденцією реалізації педагогічних технологій профільного навчання за філологічним спрямуванням ми виділяємо тенденцію гуманітаризації освіти, яка розглядалася як засіб гуманізації освіти; як спосіб становлення індивідуального самовизначення особистості, розвитку її самосвідомості, самоосвіти для подальшої самореалізації в особистісному і професійному планах; як процес, спрямований на засвоєння особистістю гуманітарного знання, гуманітарного потенціалу кожної галузі знань. Ми у своєму дослідженні зазначали, що одним із найважливіших її практичних напрямів є підвищення в навчальному процесі статусу гуманітарних дисциплін за радикального їх оновлення. Провідними напрямками гуманітаризації навчання ми вважаємо: перегляд змісту навчання, відображення у ньому в доступній формі світової філософської й загальнокультурної спадщини, філософських і етичних концепцій, історії науки, створення цілісної бази педагогічних технологій за гуманітарним спрямуванням.*

2. *Другою тенденцією ми виокремлюємо тенденцію інтеграції навчання, яка базується на використанні інтегрованого підходу у вивченні предметів гуманітарного циклу, впровадженні міждисциплінарних зв'язків. Ми розглядаємо міжпредметну інтеграцію як тенденцію у світовій педагогіці, яка має вихід на сучасні технології, формування міжпредметної компетентності. Першим кроком в Україні у даному напрямку була розробка наскрізних міжпредметних програм навчання, міжпредметних*

методичних посібників, технологізація (наближення до реальних технологій змісту навчання). Професор В. Паламарчук займалася розробленням й упровадженням метапредметних програм формування і розвитку мисленневих умінь і навичок школярів для учнів 1 – 12-х класів. Професор О. Савченко є автором програм формування загально навчальних умінь та навичок для учнів початкової школи. Доробок О. Барановської (Почупайло) включає програми формування та розвитку читацьких та інформаційних умінь та навичок учнів 1-12-х класів (1992–2001).

Науковцями постійно здійснюється та оновлюється база інтегрованих підручників для старшої школи. Таким підручником гуманітарного спрямування є підручник Л. Курач та О. Фідкевич, розроблений в рамках дослідження проблеми інтеграції предметів гуманітарного циклу як ефективного засобу розвитку комунікативної компетентності учнів. Питанням інтеграції змісту навчання у підручниках ми займалися протягом попередньої теми дослідження, результати якої опубліковано в колективній монографії. Зокрема, розроблено концептуальну модель інтеграції навчання в старшій школі в умовах профільного навчання, методичні рекомендації для вчителів загальноосвітніх шкіл, науковців та методистів.

Третьою тенденцією реалізації педагогічних технологій профільного навчання за філологічним спрямуванням ми виділяємо тенденцію варіативності. У нашому дослідженні зроблено акценти на тому, що нагальною проблемою є постійне оновлення змісту гуманітарних предметів в сучасному інформаційному просторі. Зокрема, програми з літератури та суспільно-гуманітарних предметів мають постійно оновлюватися, доповнюватися новими темами, що відображують зміни у суспільстві та сучасній літературі.

З досвіду вчителів старшої школи можна виокремити наступне. Анкетування вчителів старшої школи показало, що 44% учнів беруть участь у виборі спеціальних курсів, факультативних курсів, які поглиблюють знання з обраного ними профілю навчання; 28% – ні; 28% – частково. Приблизно таким же чином розподілились відповіді вчителів на запитання чи вважаєте Ви достатнім змістову наповненість Вашого предмета (45%; 25%; 30%); чи вважаєте Ви достатнім змістову наповненість додаткових курсів за вибором (40%; 30%; 30%). Результати анкетування вчителів профільної школи щодо питання інтеграції показали, що інтеграцію вважають нагальною необхідною, зокрема, на базі таких предметів, як: мистецтво-історія, літератури, біологія-хімія-фізика, географія-країнознавство, математика-інформатика тощо. Важливим вчителі вважають, також викладання суміжних курсів: країнознавство, художня культура, громадянська освіта та ін. Зазначено також, що інтегрованими підручниками вчителі не користуються (видання не дійшли до школи). Приведені попередні дані з проведеного анкетування 2019 року. *Вчителі вважають необхідним:* можливість вивчення досвіду в іноземних колег; зміна наповненості змісту предметів; застосування різних педагогічних технологій гуманітарного та гуманістичного спрямування; підготовка учнів до конкуренції на ринку праці; полегшення суспільної інтеграції, соціалізації учнів; формування особистості, здатної критично мислити, навчатися протягом життя; формування майбутньої інтелектуальної еліти; допомога учневі у виборі життєвої траєкторії, підготовка до складання іспитів; створення сучасної бази підручників для старшої школи.